

ARREST VAN HET HOF
VAN 25 MEI 1971¹

G. Defrenne
tegen Belgische staat
(verzoek om een prejudiciële beslissing,
ingediend door de Raad van State van België)

„Gelijkheid van beloning”

Zaak 80-70

Samenvatting

Sociale politiek van de EEG — Mannelijke en vrouwelijke werknemers — Beloning — Begrip — Uitkeringen van sociale zekerheid — Ouderdomspensioenen — Wettelijke stelsels — Discriminaties
(EEG-Verdrag, artikel 119)

Onder het begrip beloning, zoals afgebakend in artikel 119 van het EEG-Verdrag, vallen niet de stelsels of uitkeringen van sociale zekerheid die zonder enig overleg binnen de betrokken onderneming of bedrijfstak rechtstreeks bij de wet worden vastgesteld en verplicht van toepassing zijn op algemene categorieën werknemers of in het kader van een dergelijk wettelijk en algemeen stelsel in het bijzonder betrekking hebben op bepaalde categorieën werknemers.

Dit geldt met name voor de stelsels van ouderdomspensioen welke de werknemers in het genot stellen van een wettelijke regeling die wordt gefinancierd door werknemers, werkgevers en even-

tueel door de overheid, wier bijdragen niet zozeer worden bepaald door de arbeidsverhouding tussen werkgever en werknemer, als wel door overwegingen van sociaal beleid. De werkgeversbijdrage aan de financiering van dergelijke stelsels vormen geen directe of indirecte betaling aan de werknemer; laatstgenoemde komt uitsluitend wegens het voldoen aan de wettelijke voorwaarden voor toekenning van de uitkering in aanmerking voor de wettelijk voorgeschreven uitkeringen.

De in artikel 119 van het Verdrag gestelde eisen gelden niet voor discriminaties die uit de toepassing van een dergelijk stelsel mochten voortvloeien.

In de zaak 80-70

betreffende een door de Raad van State van België overeenkomstig artikel 177 van het EEG-Verdrag tot het Hof van Justitie gericht verzoek, gedaan in het voor genoemde rechterlijke instantie aanhangige geding tussen

1 — Procestaal: Frans.

G. DEFRENNE, oud-stewardess bij de Belgische Luchtvaartmaatschappij NV Sabena, wonende te Brussel,

tegen

BELGISCHE STAAT, vertegenwoordigd door de minister van Sociale Voorzorg,

en strekkende tot het bekomen van een prejudiciële beslissing inzake de uitlegging van artikel 119 van het EEG-Verdrag juncto het Koninklijk Besluit van 3 november 1969 houdende vaststelling voor het vliegend personeel van de burgerlijke luchtvaart van de bijzondere regelen betreffende het ingaan van het pensioenrecht en van de bijzondere toepassingsmodaliteiten van het Koninklijk Besluit nr. 50 van 24 oktober 1967 betreffende het rust- en overlevingspensioen voor werknemers,

wijst

HET HOF VAN JUSTITIE,

samengesteld als volgt: R. Lecourt, President, A. M. Donner en A. Trabucchi, Kamerpresidenten, R. Monaco, J. Mertens de Wilmars, P. Pescatore (rapporteur) en H. Kutscher, Rechter,

Advocaat-Generaal: A. Dutheillet de Lamothe

Griffier: A. Van Houtte

het volgende

ARREST

Ten aanzien van de feiten

I — De feiten en het proces-verloop

Overwegende dat Gabrielle Defrenne op 10 december 1951 als stewardess in dienst is getreden van de Belgische luchtvaartmaatschappij NV Sabena; dat haar arbeidsovereenkomst krachtens artikel 5 van het arbeidscontract voor

vliegend boordpersoneel van de Sabena, bepalende dat vrouwen op 40-jarige leeftijd de dienst verlaten, werd beëindigd op 15 februari 1968, op welke datum zij de 40-jarige leeftijd bereikte; dat mejuffrouw Defrenne voor het Arbeidsgerecht te Brussel een vordering tot schadevergoeding wegens onrechtvaardig

digde verbreking van haar arbeidsovereenkomst heeft ingediend;

dat mejuffrouw Defrenne, onafhankelijk van deze thans nog voor het Arbeidshof te Brussel in hoger beroep dienende zaak, op 9 februari 1970 bij de Raad van State van België een beroep heeft ingesteld tot vernietiging van het Koninklijk Besluit van 3 november 1969 houdende vaststelling voor het vliegend personeel van de burgerlijke luchtvaart van de bijzondere regelen betreffende het ingaan van het pensioenrecht en van de bijzondere toepassingsmodaliteiten van het Koninklijk Besluit nr. 50 van 24 oktober 1967 betreffende het rust- en overlevingspensioen voor werknemers (Belgisch staatsblad van 10 december 1969, blz. 11903-11911);

dat mejuffrouw Defrenne zich hiertoe enerzijds beroept op schending van artikel 14 van het Koninklijk Besluit nr. 40 van 24 oktober 1967 betreffende de vrouwenarbeid en anderzijds op artikel 119 van het EEG-Verdrag;

dat de Raad van State van België, afdeling administratie, IIIe Kamer, bij beschikking van 4 december 1970 — ingeschreven ter griffie van het Hof op 11 december — het geding heeft geschorst en overeenkomstig artikel 177 van het EEG-Verdrag het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen heeft verzocht bij wege van prejudiciële beslissing uitspraak te doen over de volgende vragen:

- a) Is het rustpensioen, toegekend in het kader van de door bijdragen van werknemers en werkgevers en door overheidssubsidies gefinancierde sociale zekerheid, te beschouwen als een voordeel dat de werkgever indirect aan de werknemer uit hoofde van zijn dienstbetrekking betaalt?
- b) Kan in de regeling een verschillende leeftijdsgrens voor de mannelijke en vrouwelijke leden van het boordpersoneel van de burgerluchtvaart worden vastgesteld?
- c) Verrichten de stewardessen en de mannelijke boordbedienden in de burgerluchtvaart dezelfde werkzaamheden?

Overwegende dat overeenkomstig artikel 20 van het Protocol betreffende het Statuut van het Hof van Justitie van de EEG schriftelijke opmerkingen zijn ingediend door verweerder in het bodemgeschil op 9 februari 1971, door verzoekster in het bodemgeschil op 26 februari 1971 en door de Commissie van de Europese Gemeenschappen op 27 februari 1971;

dat het Hof, op rapport van de Rechter-Rapporteur en gehoord de Advocaat-Generaal, heeft besloten zonder voorafgaande instructie tot de mondelinge behandeling over te gaan;

dat partijen in het bodemgeschil en de Commissie ter terechtzitting van 31 maart 1971 in haar mondelinge toelichtingen zijn gehoord;

dat de Advocaat-Generaal ter zitting van 29 april 1971 zijn conclusie heeft genomen;

dat verzoekster in het bodemgeschil ten deze werd vertegenwoordigd door mr. M. Th. Cuvelliez, advocate te Brussel, verweerder in het bodemgeschil door mr. H. Wynants, advocaat te Brussel, en de Commissie door haar juridisch adviseur I. Telchini;

II — De voor het Hof gemaakte opmerkingen

Overwegende dat de voor het Hof gemaakte schriftelijke en mondelinge opmerkingen kunnen worden samengevat als volgt:

A — De bevoegdheid van het Hof

Ten aanzien van de eerste vraag

Mejuffrouw Defrenne, verzoekster in het bodemgeschil, is van mening dat de eerste vraag van de Raad van State precisering behoeft ten einde te voorkomen dat het Hof door een vraag van zeer algemene strekking ertoe wordt gebracht een algemene kwalificatie te geven van een pensioenstelsel dat uit verschillende regelingen is opgebouwd en derhalve, al naar het geval, verschillend moet worden beoordeeld; in casu gaat het om de analyse van het stelsel van ouderdomspensioen voor vliegend personeel, zoals dit

is vastgelegd in het Koninklijk Besluit van 3 november 1969.

De Belgische staat, vertegenwoordigd door de minister van Sociale Voorzorg, verweerder in het bodemgeschil, is van mening dat de vraag of het ouderdomspensioen, toegekend in het kader van de door bijdragen van werknemers en werkgevers en door overheidssubsidies gefinancierde sociale zekerheid, is te beschouwen als een voordeel dat de werkgever indirect aan de werknemer uit hoofde van zijn dienstbetrekking betaalt, uitlegging van artikel 119 van het EEG-Verdrag verlangt.

De Commissie van de Europese Gemeenschappen merkt op dat wanneer men uitsluitend afgaat op de bewoordingen van de vragen, het te betwijfelen is of het verzoek van de Raad van State, uit hoofde van artikel 177 van het EEG-Verdrag, juist is geformuleerd, in zoverre deze vragen niet uitdrukkelijk zijn gericht op de uitlegging noch op de geldigheid van een welbepaalde communautaire tekst. Men mag echter niet te formalistisch te werk gaan, daar dit in strijd zou zijn met de aard van het mechanisme van artikel 177: het is duidelijk dat de Raad van State aan het Hof van Justitie uitlegging van artikel 119 van het EEG-Verdrag heeft willen vragen.

Overigens baseert verzoekster in het bodemgeschil haar verzoek om vernietiging van het litigieuze Koninklijk Besluit in casu op artikel 14 van het Koninklijk Besluit nr. 40 van 24 oktober 1967, op grond waarvan elke werkneemster overeenkomstig artikel 119 van het EEG-Verdrag voor de bevoegde rechter de toepassing kan vorderen van het beginsel van gelijke beloning voor mannelijke en vrouwelijke werknemers. De uniforme uitlegging van artikel 119 in de Gemeenschap dient te worden verzekert en behoort uitsluitend aan het Hof van Justitie voorbehouden te blijven.

Ten aanzien van de tweede vraag

Mejuffrouw Defrenne is van oordeel dat de tweede vraag slechts onder de bevoegdheid van het Hof valt, wanneer de vraag zelf als volgt wordt verstaan: om-

vat of veronderstelt de in artikel 119 van het EEG-Verdrag voorgeschreven gelijke beloning gelijkheid van behandeling, dat wil zeggen gelijkheid van de arbeidsvoorwaarden voor mannen en vrouwen die dezelfde werkzaamheden uitoefenen?

De Belgische staat betoogt dat de vraag of in een regeling een verschillende leeftijdsgrens voor de mannelijke en vrouwelijke leden van het boordpersoneel in de burgerluchtvaart kan worden vastgesteld, in casu niet relevant en bepalend is.

De Commissie is van mening dat de vraag of in een regeling een verschillende leeftijdsgrens kan worden vastgesteld voor de mannelijke en vrouwelijke personeelsleden die worden geacht dezelfde werkzaamheden te verrichten, niet binnen het kader valt van artikel 119 dat slechts betrekking heeft op beloningen.

Ten aanzien van de derde vraag

Mejuffrouw Defrenne is van mening dat de derde vraag van de Raad van State buiten 's Hofs bevoegdheid ligt: het gaat hier niet om uitlegging van het EEG-Verdrag, maar om een feitelijke vraag welke niet ter prejudiciële beslissing naar het Hof kan worden verwezen. Het is overigens niet betwist dat, naar het oordeel van de Sabena, stewardessen dezelfde werkzaamheden verrichten als mannelijke boordbedienden.

Ook *de Belgische staat* meent dat de de vraag meer van feitelijke dan van juridische aard is, tenzij hiermede wordt bedoeld dat het Hof de uitlegging bevestigt dat het Verdrag niet de gelijkheid van beloning voor gelijkwaardige werkzaamheden, maar wel voor een zelfde soort werkzaamheden heeft willen vastleggen. In ieder geval is het aan de nationale rechter om te beslissen of twee werkzaamheden als gelijke arbeid moeten worden beschouwd.

De Commissie deelt de mening dat de vraag of stewardessen en mannelijke boordbedienden in de burgerluchtvaart gelijke arbeid verrichten, de beoordeling van de feitelijke situatie inhoudt, welke niet op de weg van het Hof van Justitie ligt, doch moet worden overgelaten aan de rechter in het bodemgeschil.

B — Ten principale

Ten aanzien van de eerste vraag

Mejuffrouw Defrenne merkt in het algemeen op dat het begrip „beloning” in het moderne recht aanmerkelijk is verruimd; met de beloning moeten alle in-gevolge een overeenkomst tussen partijen betaalde bedragen worden gelijkgesteld, zelfs wanneer zij hun oorzaak niet strikt in de verrichte arbeid vinden. Het „directe salaris”, het prestatieloon, dat wil zeggen de beloning die rechtstreeks in verband staat met de deelneming van de werknemer aan het produktieproces, vormt slechts een gedeelte van de beloning van de werknemer; daarvan maakt tevens het „indirecte salaris” of „sociale salaris” deel uit (bij voorbeeld gezinstoe-lagen, betaald verlof, ouderdomspensioenen). Het in artikel 119 van het EEG-Verdrag vastgelegde beginsel van gelijkheid van beloning geldt eveneens voor de sociale salariselementen. Bij deze ruime definitie van de beloning vormt het ouderdomspensioen een niet uit arbeid verkregen, een sociaal salaris.

Bij een analyse van het Koninklijk Besluit van 3 november 1969, blijkt met name dat tussen het ouderdomspensioen, zoals geregeld in het bijzondere, uitsluitend voor personeelsleden van de Sabena geldende stelsel, en hun arbeidsovereenkomst een rechtstreeks en noodzakelijk verband bestaat, aangezien het bestaan van een arbeidsovereenkomst voorwaarde is voor de betaling van het pensioen en dit zijn oorsprong vindt in de dienstbetrekking, waarvan bepaalde modaliteiten rechtstreeks van invloed zijn op de hoogte van het pensioen. Het feit dat een pensioenregeling is ingesteld bij een wet of verordening, met name in de vorm van een bij Koninklijk Besluit goedgekeurde collectieve overeenkomst, doet niets af aan de rechtsgrond van de pensioenbetaling noch aan het feit dat zowel de bijdrage als het pensioen hun oorzaak vinden in de tewerkstelling.

Overigens blijft de Belgische staat geheel buiten de financiering van het pensioenstelsel; het pensioen is uitsluitend opgebouwd uit bijdragen welke worden inge-

houden op de door de werkgever aan vliegend personeel betaalde beloning en uit bijdragen van de werkgever uit eigen middelen, terwijl de totale som van deze bijdragen bij het ingaan van het pensioenrecht aan de betrokkenen wordt uitbetaald in de vorm van een maandelijks bedrag.

Economisch gezien is dit bedrag, in de zin van artikel 119 van het EEG-Verdrag, derhalve een „beloning” in de vorm van een uitgesteld salaris, of althans een „in geld” door de werkgever aan de werknemer uit hoofde van zijn dienstbetrekking betaald voordeel en wel „indirect”, aangezien de betrokkene het eerst op een latere datum ontvangt en betaling geschiedt door een lichaam dat belast is met het beheer van de ten laste en voor rekening van het personeelslid en zijn werkgever ontvangende middelen.

In andere landen van de Gemeenschap zijn stewardessen niet uitgezonderd van de pensioenregeling voor vliegend personeel; het Koninklijk Besluit van 3 november 1969 schept ongelijkheid van lasten en levert een vervalsing van de mededingingsvoorwaarden op.

Om bovengenoemde redenen moet de eerste vraag bevestigend worden beantwoord.

De Belgische staat, vertegenwoordigd door de minister van Sociale Voorzorg, wijst erop dat artikel 119 van het Verdrag slechts een economisch doel heeft: het voorkomen van uiteenlopende kostprijzen door tewerkstelling van vrouwelijke krachten die voor gelijke arbeid lager worden bezoldigd dan mannelijke krachten.

Overigens wordt in de nationale rechtsstelsels een duidelijk onderscheid gemaakt tussen het gebied van de arbeidsovereenkomst en dat van de sociale zekerheid; dit laatste brengt zowel voor de werkgever als voor de werknemer wettelijke verplichtingen mede, niet uit hoofde van, doch slechts naar aanleiding van de arbeidsovereenkomst.

Derhalve is de beloning in de zin van artikel 119 de contractuele, zekere en periodieke tegenprestatie welke de werkgever aan de werknemer betaalt voor door

deze verrichte arbeid. Er is slechts sprake van beloning, wanneer zowel de „betaling door de werkgever” als de „betaling aan de werknemer” hun oorzaak vinden in de tewerkstelling; het essentiële punt is de rechtsband tussen de betaling en de ontvangst daarvan.

Daarentegen is het pensioenrecht een aleatoir, onzeker recht; het is een buiten de overeenkomst staand recht, de werkgever is daarbij geen schuldenaar. De rechtsgrond voor de betaling van de bijdragen door de werkgever en voor de betaling van sociale uitkeringen aan de rechthebbenden ligt in de wet, het besluit, het Koninklijk Besluit of de verordening, en niet in de dienstbetrekking; deze is slechts de aanleiding, de gebeurtenis die leidt tot toepassing van de wet. De bijdragen aan de sociale verzekeringen — ook al worden zij door de werkgever betaald — worden evenals belastingen over het werkelijke salaris berekend en aangevuld met overheidssubsidies, en hebben derhalve een parafiscaal karakter.

Ongeacht of het begrip „beloning” wordt uitgelegd naar communautair recht of naar Belgisch recht en of men zich op een juridisch of economisch standpunt stelt, kan niet worden gezegd dat de sociale zekerheid een door de werkgever aan de werknemer uit hoofde van zijn dienstbetrekking betaald voordeel is: de werkgever financiert het stelsel niet alleen; de rechtsgrond voor de betaling van de bijdragen en uitkeringen ligt in de wetten en verordeningen; de dienstbetrekking is slechts aanleiding tot de betaling.

De eerste vraag moet derhalve ontkennend worden beantwoord.

De Commissie van de Europese Gemeenschappen merkt op dat de eerste vraag van de Raad van State in hoofdzaak de uitlegging betreft van de term „uitkeringen die de werkgever indirect aan de werknemer betaalt uit hoofde van zijn dienstbetrekking” in artikel 119, tweede alinea, van het EEG-Verdrag.

Na de recente ontwikkeling van het begrip salaris en de „vermaatschappelijk-
king” daarvan, die leidt tot een onder-

scheid tussen het uit arbeid verkregen salaris en het niet uit arbeid verkregen salaris — het echte overdrachtsinkomen — te hebben geschetst, merkt de Commissie echter met betrekking tot hun rechtskarakter op dat noch de werkgeversbijdragen voor de sociale zekerheid, noch de door diensten van sociale zekerheid betaalde bedragen als salarissen mogen worden beschouwd.

Ten aanzien van de term „uitkeringen die de werkgever indirect aan de werknemer uit hoofde van zijn dienstbetrekking betaalt” verwijst de Commissie naar conventie nr. 100 van 1951 van het Internationaal Arbeidsbureau, waaruit duidelijk blijkt dat uitkeringen van sociale zekerheid volledig buiten de beloning vallen.

Tot dezelfde conclusie voert de aanbeveling van de Commissie aan de Lid-Staten van 20 juli 1960 met betrekking tot artikel 119 van het Verdrag, alsmede het antwoord van de Commissie op een schriftelijke vraag van een lid van het Europees Parlement van 6 oktober 1966.

Teleologische uitlegging van artikel 119 leidt tot dezelfde conclusies.

Artikel 119 heeft hoofdzakelijk ten doel in iedere Lid-Staat voor mannelijke en vrouwelijke werknemers een gelijke — directe of indirecte — beloning voor gelijke arbeid te verzekeren; het legt geen algemeen beginsel vast voor de gelijkheid van man en vrouw ten aanzien van alle contractuele en reglementaire elementen welke op enigerlei wijze verband houden met de tewerkstelling. Het stringente karakter van het in artikel 119 neergelegde beginsel geldt uitsluitend binnen de beperkte omvang van zijn werkingssfeer. Derhalve moeten de uitkeringen van sociale zekerheid in het algemeen en de pensioenen in het bijzonder worden uitgesloten van toepassing van artikel 119.

Ten aanzien van de tweede vraag

Mejuffrouw Defrenne is van mening dat het in artikel 119 neergelegde gelijkheidsbeginsel ook op de arbeidsvoorwaarden en de uitoefening van het recht op arbeid slaat. Deze gelijkheid is geschonden door het litigieuze Koninklijk Besluit.

De Belgische staat stelt dat, voor zover zoals bij stewardessen de voorwaarden voor indiensttreding — waaronder een leeftijdsgrens — met andere objectieve factoren dan alleen het geslacht verband houden, zij niet in strijd kunnen zijn met

de geest of de letter van het EEG-Verdrag.

Het betreft in casu een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd; de duur van een overeenkomst valt niet binnen het kader van artikel 119.

Ten aanzien van het recht

- 1 Overwegende dat de Raad van State van België bij beschikking van 4 december 1970, ingekomen ter griffie van het Hof op 11 december 1970, krachtens artikel 177 van het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap aan het Hof drie vragen heeft gesteld over de uitlegging van artikel 119 van het EEG-Verdrag betreffende de toepassing van het beginsel van gelijke beloning van mannelijke en vrouwelijke werknemers voor gelijke arbeid;

Ten aanzien van de eerste vraag

- 2 Overwegende dat in de eerste plaats aan het Hof wordt verzocht zich uit te spreken over de vraag of „het rustpensioen, toegekend in het kader van de door bijdragen van werknemers en werkgevers en door overheidssubsidies gefinancierde sociale zekerheid te beschouwen is als een uitkering welke indirect door de werkgever aan de werknemer wordt betaald op grond van de dienstbetrekking van laatstgenoemde”;
- 3 Overwegende dat uit de verwijzingsbeschikking blijkt dat deze vraag is opgeworpen in een geding over de geldigheid van het Belgische Koninklijk Besluit van 3 november 1969 betreffende het ouderdomspensioen voor het vliegend personeel van de burgerlijke luchtvaart — vastgesteld in het kader van de algemene regeling van de rust- en overlevingspensioenen voor werknemers — en meer in het bijzonder van een bepaling van dit Koninklijk Besluit, waarbij stewardessen van deze regeling worden uitgesloten;
- 4 dat deze uitsluiting volgens verzoekster in het bodemgeschil in strijd is met het in artikel 119 neergelegde beginsel van gelijkheid, aangezien het pensioen als indirect door de werkgever betaalde uitkering deel uitmaakt van de „beloning”, zoals omschreven in artikel 119, tweede alinea;
- 5 Overwegende dat volgens artikel 119, eerste alinea, van het EEG-Verdrag de Lid-Staten gehouden zijn de toepassing te verzekeren van het beginsel van gelijke beloning voor mannelijke en vrouwelijke werknemers voor gelijke arbeid;

- 6 dat in de tweede alinea van deze bepaling het begrip beloning wordt uitgebreid tot alle huidige of toekomstige voordelen in geld of in natura, mits deze, zij het indirect, door de werkgever aan de werknemer uit hoofde van zijn dienstbetrekking worden betaald;
- 7 dat voordelen met het karakter van uitkeringen van sociale zekerheid derhalve in beginsel niet geheel losstaan van het begrip beloning, maar dat men onder dit begrip, zoals het in artikel 119 is afgebakend, toch niet de stelsels of uitkeringen van sociale zekerheid en met name de ouderdomspensioenen kan brengen, die zonder enig overleg binnen de betrokken onderneming of bedrijfstak rechtstreeks bij de wet worden vastgesteld en verplicht van toepassing zijn op algemene categorieën werknemers;
- 8 dat deze stelsels de werknemers immers in het genot stellen van een wettelijke regeling die wordt gefinancierd door werknemers, werkgevers en eventueel door de overheid, wier bijdragen niet zozeer worden bepaald door de arbeidsverhouding tussen werkgever en werknemer, als wel door overwegingen van sociaal beleid;
- 9 dat derhalve de werkgeversbijdrage aan de financiering van dergelijke stelsels geen directe of indirecte betaling aan de werknemer vormt;
- 10 dat laatstgenoemde overigens, niet op grond van de werkgeversbijdrage maar uitsluitend wegens het voldoen aan de wettelijke voorwaarden voor toekenning van de uitkering, normaal in aanmerking komt voor de wettelijk voorgeschreven uitkeringen;
- 11 dat de bijzondere regelingen die — in het kader van het algemene, wettelijke stelsel van sociale zekerheid — in het bijzonder betrekking hebben op bepaalde categorieën werknemers, deze kenmerken eveneens vertonen;
- 12 dat derhalve moet worden geconstateerd dat de in artikel 119 van het Verdrag gestelde eisen niet gelden voor discriminaties die uit de toepassing van een dergelijk stelsel mochten voortvloeien;
- 13 Overwegende dat uit het voorgaande blijkt dat een in het kader van een wettelijk stelsel van sociale zekerheid ingesteld ouderdomspensioen niet is een door de werkgever aan de werknemer uit hoofde van zijn dienstbetrekking indirect betaald voordeel in de zin van artikel 119, tweede alinea,

Ten aanzien van de tweede en derde vraag

- 14 Overwegende dat in de tweede plaats wordt gevraagd of in de voor de werknemer geldende regeling „voor mannelijk en vrouwelijk boordpersoneel in de burgerluchtvaart een verschillende leeftijdsgrens kan worden vastgesteld”;

- 15 dat in de derde plaats wordt gevraagd of de stewardessen en de mannelijke boordbedienden van de burgerluchtvaart „dezelfde werkzaamheden” verrichten;
- 16 Overwegende dat na het antwoord op de eerste vraag de andere vragen zonder voorwerp zijn geraakt;

Ten aanzien van de kosten

- 17 Overwegende dat de kosten van de Commissie van de Europese Gemeenschappen, die opmerkingen bij het Hof heeft ingediend, niet kunnen worden teruggevorderd;
- 18 dat de procedure ten aanzien van partijen als een in de loop van het geding voor de Raad van State van België gerezen incident moet worden beschouwd, zodat deze rechterlijke instantie over de kosten zal hebben te beslissen;

Gezien de processtukken;

Gehoord het rapport van de Rechter-Rapporteur;

Gehoord de mondelinge opmerkingen van partijen in het bodemgeschil en van de Commissie van de Europese Gemeenschappen;

Gehoord de conclusie van de Advocaat-Generaal;

Gelet op het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap, met name de artikelen 119 en 177;

Gelet op het Protocol betreffende het Statuut van het Hof van Justitie van de Europese Economische Gemeenschap, met name artikel 20;

Gelet op het Reglement voor de procesvoering van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen;

HET HOF VAN JUSTITIE,

rechtdoende op de door de Raad van State van België, afdeling administratie, IIIe Kamer, bij beschikking van 4 december 1970 aan het Hof voorgelegde vragen,

verklaart voor recht:

1. een in het kader van een wettelijk stelsel van sociale zekerheid ingesteld pensioenrecht vormt geen door de werkgever aan de werk-

nemer uit hoofde van zijn dienstbetrekking indirect betaald voordeel in de zin van artikel 119, tweede alinea, van het EEG-Verdrag;

2. verstaat dat de andere vragen zonder voorwerp zijn geraakt.

Lecourt	Donner	Trabucchi	
Monaco	Mertens de Wilmars	Pescatore	Kutscher

Uitgesproken ter openbare terechtzitting te Luxemburg op vijftientwintig mei negentienhonderdeenzeventig.

De Griffier

A. Van Houtte

De President

R. Lecourt

CONCLUSIE VAN DE ADVOCaat-GENERAAL
A. DUTHEILLET DE LAMOTHE
VAN 29 APRIL 1971¹

*Mijnheer de President,
mijne heren Rechters,*

Het krachtens bijzondere delegatie van wetgevende bevoegdheid vastgestelde Koninklijk Besluit nr. 50 van 24 oktober 1967 ligt in België ten grondslag aan de ouderdomspensioenregeling voor werknemers en aan het „overlevings”pensioen — ook wel genoemd „pension de réversion” — voor hun rechtverkrijgenden.

Artikel 3, lid 6, bepaalt dat de speciale toepassingsmodaliteiten van deze algemene regeling voor bepaalde werknemers, met name voor het vliegend personeel van de burgerlijke luchtvaart, bij

Koninklijk Besluit zullen worden vastgesteld en geeft voorts een niet-uitputtende opsomming van bepaalde toepassingsmodaliteiten (bijzondere regelen voor het ingaan van het recht op pensioen, de pensioengerechtigde leeftijd, de bij de vaststelling van het pensioen in aanmerking te nemen lonen, enzovoort).

Ingevolge deze bepaling zijn onlangs bij het Koninklijk Besluit van 3 november 1969, dat een zuiver verordenend karakter heeft, de bijzondere toepassingsmodaliteiten van het Koninklijk Besluit nr. 50 voor het vliegend personeel van de luchtvaartmaatschappijen vastgesteld. Artikel I van dit Koninklijk Besluit bepaalt op wie het van toepassing is, onder meer op (ik citeer) „ieder lid van het

1 — Vertaald uit het Frans.